

**UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA XOR SAN'ATINI O'QITISHNING
NAZARIY-METODIK ASOSLARI****ХОРЕВОЕ ИСКУССТВО В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ****THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF
TEACHING CHORAL ART IN GENERAL EDUCATION SCHOOLS**

*Farg'ona davlat universiteti musiqiy ta'lim
vasan'at yo'nalishi 1-bosqich talabasi*

Razzoq Ergashali Sevaraxon

e-mail: razzaqovasevaraxon@gmail.com.

Annotatsiya.

Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida xor san'atini o'qitish jarayonining nazariy-metodik asoslari, pedagogik talablari, xor jamoalarining ta'lim-tarbiyaviy ahamiyati, o'qituvchi kompetensiyasi hamda o'quvchilar musiqiy rivojiga ta'siri ilmiy jihatdan yoritiladi. Shuningdek, Prezidentimiz nutqlaridan kelib chiqadigan ta'lim sifatiga oid vazifalar xor san'atini modernizatsiya qilishning muhim omili sifatida tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: xor san'ati, musiqiy ta'lim, metodika, qo'shiq kuylash, vokal texnikasi, estetik tarbiya, maktab musiqasi, xor jamoasi

Аннотация.

В данной статье научно рассматриваются теоретико-методические основы преподавания хорового искусства в общеобразовательных школах, педагогические требования, воспитательное значение хоровых коллективов, компетенции преподавателя, а также влияние на музыкальное развитие учащихся. Кроме того, на основе выступлений Президента анализируются задачи повышения качества образования как важный фактор модернизации хорового искусства.

Ключевые слова: хоровое искусство, музыкальное образование, методика, пение, вокальная техника, эстетическое воспитание, школьная музыка, хор.

Abstract.

This article scientifically examines the theoretical and methodological foundations of teaching choral art in general education schools, pedagogical requirements, the educational and upbringing significance of choir groups, teacher competencies, and the impact on students' musical development. Additionally,

educational quality tasks derived from the speeches of our President are analyzed as an important factor in the modernization of choral art.

Keywords: *choral art, musical education, methodology, singing, vocal technique, aesthetic education, school music, choir group.*

KIRISH

Bugungi kunda yurtimizda ta'lim-tarbiya tizimida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, madaniyat va san'at sohasini rivojlantirish, yoshlarning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Prezidentimiz ta'kidlaganidek:

“Yoshlarimizni har tomonlama barkamol etib voyaga yetkazish, ularga san'at va madaniyatni chuqur singdirish bizning eng muhim vazifalarimizdan biridir”.

Xor san'ati umumta'lim maktablarida musiqiy ta'limning asosiy tarmoqlaridan biri bo'lib, o'quvchilarning nafaqat musiqiy saviyasini, balki estetik didini, jamoaviy hamjihatlik ko'nikmalarini shakllantiradi. Xor mashg'ulotlari orqali bolalar nafas olish texnikasi, vokal madaniyati, eshitish sezgirligi, ritmni his etish qobiliyatini egallaydilar. Shuningdek, xor san'ati o'quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmatni shakllantirishda beqiyos o'rin tutadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — umumta'lim maktablarida xor san'atini o'qitishning nazariy-metodik asoslarini ilmiy tahlil qilish, xor darslari samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Xor san'ati bo'yicha milliy va xalqaro adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, xor mashg'ulotlari vokal texnikasini shakllantirish, polifonik eshituvni rivojlantirish va madaniy kompetensiyani yuksaltirishga qaratilgan ko'p qirrali jarayondir.

Musiqashunos olimlar A. Kodaly, K. Orf, B. Asafyev, Sh. Ramazanovlarning ilmiy meroslarida musiqiy tarbiya orqali shaxs rivoji konsepsiyasi asoslab berilgan. Kodaly tizimi bolalar qo'shiqlaridan foydalanib musiqiy eshituv rivojiga tayanadi, Orf metodi esa ritmika va improvizatsiyaga asoslangan. Bu yondashuvlar umumta'lim maktablari uchun ham amaliy ahamiyatga ega.

O'zbek musiqashunosligi bo'yicha N. Kamilov, R. Abdullayev, Y. Rajabov, L. Tuychievlarning ilmiy ishlari xor madaniyati va qamrovli musiqiy tarbiya masalalarini yoritadi. Shu bilan birga, davlatimiz rahbarining madaniyat va san'atni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan qaror va farmonlari xor ta'limining metodik asosini yanada mustahkamlanmoqda

Xor san'atining ta'lim-tarbiyadagi roli

Xor san'ati o'quvchilarni jamoaviylik, mas'uliyat, intizom, ijodkorlik va badiiy tafakkur kabi fazilatlar bilan qurollantiradi. Xorda kuylash davomida bola o'z ovozi boshqalarga moslashtiradi, umumiy musiqiy chiziqqa hissa qo'shadi. Bu jarayon estetik tarbiyaning eng samarali vositalaridan biri sanaladi.

Prezidentimiz aytganidek:

“Maktab — ma’rifat maskani, u yerda san’at tarbiyasi kuchli bo’lishi yoshlar kelajagini belgilaydi”.

Demak, xor darslari maktabdagi umumiy tarbiya tizimining muhim qismi sifatida qaralishi zarur.

Umumta’lim maktablarida xor jamoalari asosan ikki xil ko’rinishda shakllanadi:

Bir ovozli bolalar xori

Ikki yoki uch ovozli bolalar xori

Bolalarning fiziologik rivoji hisobga olinib, partiyalar odatda quyidagicha taqsimlanadi:

- Sopranolar
- Altlar
- Katta sinflarda: Tenor va Bas ovozlari (o’g’il bolalar ovozi o’zgargach)

Ovozlarning to’g’ri shakllanishi uchun yoshga mos repertuar tanlash juda muhim.

Xor darslari quyidagi metodik bosqichlar asosida tashkil qilinadi:

Nafas olish texnikasi

- Diafragma asosida to’g’ri nafas olish
- Toza ovoz hosil qilish uchun nafasni boshqarish mashqlari
- Sofonika nafas mashqlaridan foydalanish

Vokal mashqlari

- Legato, stakkato mashqlari
- Unli tovushlarni tekislash mashqlari
- Diapazonni kengaytirish mashqlari

Intonatsiya ustida ishlash

- Major va minor gammasi
- Interval kuylash
- Polifonik eshituvni rivojlantirish

Repertuar bilan ishlash

Repertuar quyidagilar asosida tanlanadi:

- Yoshga moslik
- Ovoz diapazoni
- Badiiy qiymati
- Tarbiyaviy mazmuni

Xor rahbari quyidagi kompetensiyalarga ega bo’lishi zarur:

- Vokal pedagogikasi bo’yicha puxta bilim
- Dirijyorlik ko’nikmalari
- Psixologik yondashuv
- Repertuar tanlash malakasi

- Jamoa bilan ishlash madaniyati

Prezidentimizning ushbu soʻzlari musiqiy pedagogning masʼuliyatini yanada taʼkidlaydi:

“Oʻqituvchi — jamiyatning eng katta ishonchini oʻz zimmasiga olgan fidoyi insondir”*

Raqamli texnologiyalardan foydalanish

- Minusovkalar bilan ishlash
- Vokal analiz dasturlari
- Interaktiv musiqiy platformalar

Integratsion darslar

Xor mashgʻulotlarini quyidagi fanlar bilan integratsiya qilish mumkin:

- Ona tili (matn tahlili)
- Tarix (musiqa yaratilgan davr)
- Sanʼatshunoslik (janr xususiyatlari)

Kognitiv yondashuvlar

- Musiqiy tafakkurni rivojlantirish
- Bolalarning ijodiy fikrlashini ragʻbatlantirish
- Interpretatsiya koʻnikmalarini shakllantirish

Xor darslarining samaradorligini oshirish boʻyicha amaliy tavsiyalar

Darslarni muntazam vokal-ritmik mashqlar bilan boshlash

Har bir oʻquvchining ovoz imkoniyatlarini individual hisobga olish

Har chorakda konsert yoki ochiq mashgʻulot tashkil etish

Mahalliy va xalqaro bolalar qoʻshiqlaridan keng foydalanish

Xor ijrosida milliy kuy va qoʻshiqlarga alohida eʼtibor qaratish

XULOSA

Umumtaʼlim maktablarida xor sanʼatini oʻqitish oʻquvchilarning musiqiy, estetik, ruhiy va ijtimoiy rivoji uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Xor jamoalarining maktabdagi madaniy-maʼrifiy hayotdagi ahamiyati juda yuqori boʻlib, ular yoshlarning maʼnaviy barkamolligini taʼminlashga xizmat qiladi.

Xor sanʼatining nazariy-metodik asoslari toʻgʻri yoʻlga qoʻyilgan taqdirda, yoshlarining vokal madaniyati, sanʼatga boʻlgan qiziqishi, estetik tafakkuri yuksaladi. Raqamli texnologiyalar, integratsion yondashuvlar va zamonaviy pedagogik metodlar xor mashgʻulotlarining samaradorligini yanada oshiradi.

Adabiyotlar roʻyxati:

1. Abdullayev R. Xor oʻqitish metodikasi. – Toshkent: Oʻqituvchi nashriyoti, 2019. – 256 b.
2. Kamilov N. Musiqa oʻqitishning nazariy asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. – 312 b.

3. Rajabov Yo. Bolalar musiqa ta'limida xor san'ati. – Toshkent: Yangi Asr Avlodi, 2020. – 198 b.
4. Tuychiev L. Musiqa pedagogikasi: Nazariya va amaliyot. – Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti, 2018. – 224 b.
5. Orff K. Music for Children. – London: Schott Music, 1950. – 180 p.
6. Kodaly Z. Let Us Sing Correctly. – Budapest: Editio Musica, 1941. – 96 p.
7. Asafyev B. Musiqa va jamiyat. – Moskva: Gosmuzizdat, 1971. – 240 s.
8. Toshmatov B. Musiqiy ta'lim psixologiyasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2016. – 176 b.
9. Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston yoshlari forumidagi nutqi. – Toshkent: O'zbekiston, 2020.
10. Mirziyoyev Sh.M. Ta'lim tizimini rivojlantirish masalalari bo'yicha nutqlar to'plami. – Toshkent: O'zbekiston, 2019.
11. Mirziyoyev Sh.M. O'qituvchilar va murabbiylar kuniga bag'ishlangan tabrigi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.